

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในงานวิจัยเรื่องการควบคุมสื่อมวลชนประเภทโทรทัศน์ของประเทศไทยภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์หลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2550 ถึงการเลือกตั้งทั่วไป 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 ในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเป็นกรอบความคิดในการศึกษารังนี้ ได้แก่

- 2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประชาธิปไตย
- 2.2 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมสื่อมวลชน
- 2.3 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์
- 2.4 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสาร
- 2.5 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย

เสรีภาพของสื่อมวลชน เป็นเรื่องซีที่สำคัอีกประการหนึ่ง ของประเทศที่แสดงให้เห้นว่าประเทศนั้นปกครองด้วยระบอบเสรีประชาธิปไตยมากน้อยเพียงใด และจิตสำนึกแห่งสื่อมวลชนก็เป็นเรื่องซีที่แสดงให้เห้นร่วมด้วยว่า ประเทศนั้นตั้งอยู่ในคุณธรรมมากน้อยเพียงใด ดังนั้นการสร้างดุลยภาพระหว่าง “สื่อมวลชน” กับ “การปกป้องศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์” จำเป็นจะต้องมีความสมดุลสอดคล้องกัน สื่อมวลชนต้องรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนอย่างเหมาะสม เพื่อปกป้องสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกชน ในขณะที่ด้วยกันทุกคนต้องได้รับสิทธิในการปกป้องตนเองให้พ้นจากสื่อที่ใช้อำนาจอย่างไม่สมควรด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย (Democracy) เกิดขึ้นครั้งแรกประมาณ 500 ปีก่อนคริสตกาล ในดินแดนบริเวณหุบเขากรีก และชายฝั่งทะเลเมดิเตอร์เรเนียนอันเป็นที่ตั้งของนครรัฐกรีก (City State) ซึ่งประกอบด้วยนครรัฐเล็กๆ หลายนครรัฐด้วยกัน โดยเฉพาะนครรัฐเอเธนส์ ถือเป็นแหล่งกำเนิดประชาธิปไตยแห่งแรก นักปรัชญากรีก เช่น เพลโต (Plato) และอริสโตเติล (Aristotle) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับรัฐว่า รัฐที่เหมาะสมควรเป็นรัฐขนาดเล็ก มีพลเมืองเพียง 5,000 คน และเขตแดนของรัฐไม่ควรกว้างขวางนัก คือสามารถเดินเข้าจรดเย็นก็หมดดินแดน การที่มีรัฐขนาดเล็ก จำนวนประชากรน้อย ทำให้แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักปรัชญาสามารถเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ เพลโตและอริสโตเติลถือว่า มนุษย์เป็นสัตว์การเมือง จึงต้องอยู่ร่วมกัน

เป็นสังคม ดังนั้นประชาชนทุกคนย่อมมีสิทธิเท่าเทียมกัน และจะต้องเกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง อุทิศตนให้กับงานของรัฐ

ประชาชนที่เพลโต และอริสโตเติลพูดถึงนั้น หมายถึงเฉพาะประชาชนที่เป็น “พลเมือง” (Citizen) เท่านั้น ได้ได้หมายรวมถึงผู้หญิงและทาส การปกครองนครรัฐต่างๆ มีหลักการว่า อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน ประชาชนที่เป็นพลเมืองทุกคนที่บรรลุนิติภาวะ (อายุ 20 ปี) มีสิทธิเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย โดยเข้าร่วมเป็นสมาชิกสภาประชาชน ซึ่งทำหน้าที่เป็นสถาบันสูงสุดในการแสดงเจตจำนงของรัฐ ลักษณะการปกครองในช่วงนี้จึงเป็นการให้อำนาจแก่ประชาชนในการใช้สิทธิในการปกครองโดยตรง (Direct Democracy) ซึ่งสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของนครรัฐกรีกในสมัยนั้นเรียกการปกครองแบบนี้ตามภาษากรีกว่า demokratia ซึ่งสามารถแยกออกได้เป็น 2 คำ คือ demos แปลว่า “ประชาชน” และ krotos แปลว่า “การปกครอง” คำว่า demokratia ในภาษากรีกจึงมีความหมายตามรากศัพท์ว่า “การปกครองของประชาชน”

เมื่อนครรัฐกรีกล่มสลายและตกอยู่ใต้อำนาจของจักรวรรดิโรมัน แบบแผนอันรุ่งโรจน์ของประชาธิปไตยกรีกยังคงอยู่ และได้กลายเป็นแรงบันดาลใจให้นักปรัชญาในช่วงต่อมาได้สร้างสรรค์แนวคิดประชาธิปไตยแบบใหม่ขึ้นมา โดยเริ่มในศตวรรษที่ 17 เมื่อนักคิดปัญญาชนที่มีชื่อเสียง เช่น จอห์น ล็อก (John Locke), มงเตสกีเยอ (Montesquieu), โวลแตร์ (Voltaire) และ รูสโซ (Rousseau) ฯลฯ ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาค ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของประชาธิปไตยในปัจจุบัน หนังสือที่มีชื่อเสียงของรูสโซเล่มหนึ่งคือ “สัญญาประชาคม” (Social Contract) ได้เริ่มต้นด้วยประโยคที่น่าประทับใจและมักจะถูกนำมาอ้างถึงอยู่เสมอว่า “มนุษย์เกิดมามีเสรีภาพ แต่ทุกหนแห่งเขาถูกพันธนาการไว้ด้วยโซ่ตรวน” (Man is born free, but everywhere he is in chains) แนวคิดของรูสโซมีอิทธิพลอย่างสูงต่อการปฏิวัติฝรั่งเศส ใน ค.ศ. 1789 มีการชูคำขวัญว่า “เสรีภาพ เสมอภาค และภราดรภาพ” ความสำเร็จของการปฏิวัติฝรั่งเศส และกระแสการตื่นตัวในเรื่องสิทธิเสรีภาพนำไปสู่การพัฒนาระบบประชาธิปไตยในฝรั่งเศส อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา ซึ่งกลายเป็นประเทศแม่แบบของระบบประชาธิปไตยในปัจจุบัน

แนวคิดประชาธิปไตยจึงมิใช่เป็นเพียงระบอบการปกครองเท่านั้น แต่ยังมีความหมายครอบคลุมถึงวิถีชีวิตและอุดมการณ์ประชาธิปไตยอีกด้วย ดังนั้นจะเห็นได้ว่ามีความหมายของประชาธิปไตยเอาไว้แตกต่างกันหลายความหมาย เช่น

ชัยอนันต์ สมุทรวณิช (2523 : 3-4) ให้ความหมายว่า หมายถึง อุดมการณ์ ซึ่งประกอบด้วยการมีศรัทธาในความสามารถในสติปัญญา การมีศรัทธาในความสามารถที่จะไฝหาเหตุผลเพื่อประกอบการตัดสินใจ ความเชื่อในความเท่าเทียมกันทางกฎหมายและทางการเมือง

ความเชื่อในอำนาจทางการเมือง การปกครองของรัฐบาลที่เกิดจากตัวแทนของประชาชน ความเชื่อในสถาบันทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม และมีความเคารพในความคิดเห็นและการตัดสินใจของมติคนส่วนมาก

Abraham Lincoln (วิทยุ จักรพันธ์, 2523 : 16 – 17) ให้ความหมายว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตยคือ การปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน ซึ่งความหมายของ Lincoln สามารถแยกอธิบายได้ดังนี้

การปกครองของประชาชน หมายถึง ประชาชนอยู่ในฐานะที่เป็นเจ้าของรัฐบาล คือ มีส่วนร่วมในการกำหนดผู้ที่จะเป็นผู้ปกครองหรือรัฐบาล สามารถเปลี่ยนแปลงผู้ปกครองได้ถ้าผู้ปกครองบริหารประเทศไม่เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ ความรู้สึกเป็นเจ้าของนี้มีผลให้ประชาชนมีความรู้สึกผูกพันต่อระบอบการปกครอง ให้ความสนใจใส่ใจ และสนใจต่อกิจการของบ้านเมือง ไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งเพื่อให้ได้คนที่ตนเองต้องการ คอยควบคุมดูแลการบริหารราชการของรัฐบาล ทำให้ประชาชนรู้สึกว่าเป็นเจ้าของรัฐบาล

โดยประชาชน หมายถึง ประชาชนทุกคนมีสิทธิที่จะเป็นผู้ปกครองได้ หากได้รับการเลือกตั้งหรือได้รับการสนับสนุนจากประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งในระบอบประชาธิปไตยผู้ปกครองจะไม่จำกัดอยู่ในแวดวงของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ อันเนื่องมาจากการมอบอำนาจหรือสืบทอดอำนาจในแวดวงของผู้ปกครอง แต่จะเปิดโอกาสให้ทุกคนที่มีคุณสมบัติและมีความรู้ความสามารถเข้ามาเป็นผู้ปกครองได้

เพื่อประชาชน หมายถึง ตัวผู้ปกครอง เมื่อได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนให้เข้ามาจัดตั้งรัฐบาลแล้ว จะต้องบริหารประเทศให้เป็นไปตามที่ได้แถลงนโยบายเอาไว้ตอนหาเสียง เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขต่อสังคมส่วนใหญ่ของประเทศ รัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องมีวาระในการดำรงตำแหน่ง เพื่อเป็นหลักประกันว่ารัฐบาลจะบริหารประเทศเพื่อประชาชน หากไม่เป็นไปตามที่ได้ประกาศเอาไว้ ประชาชนย่อมมีสิทธิที่จะเปลี่ยนผู้ปกครองเมื่อครบวาระหรือเมื่อมีการเลือกตั้งใหม่

วิทยา สุจิตชนารักษ์ และสมบุรณ์ สุขธำราญ (2528 : 14 – 17) ได้ให้หลักสำคัญในการปกครองระบอบประชาธิปไตยไว้ 6 ประการ คือ

1. อำนาจอธิปไตยของปวงชน หมายถึง อำนาจอสูงสุดในการปกครองเป็นของประชาชน เพราะผู้ปกครองหมายถึงการรักษา และสร้างความสุขให้เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งแสดงออกมาโดยการที่ประชาชนหรือบุคคลได้รับความพึงพอใจ

2. หลักการหมุนเวียน การเปลี่ยนตัวของผู้ใช้อำนาจอธิปไตยก็ต้องหมดสิ้นไป ดังนั้น การหมุนเวียนเปลี่ยนตัวของผู้ปกครองจึงเป็นหลักเกณฑ์สำคัญในการปกครองระบอบประชาธิปไตย และสิ่งที่ตามมาก็คือ มีการเลือกตั้งเกิดขึ้น

3. สิทธิเสรีภาพ สิทธิ หมายถึง อำนาจที่ได้รับความคุ้มครองโดยกฎหมาย เสรีภาพ หมายถึง การที่เราสามารถทำอะไรได้ตามความปรารถนาโดยไม่ถูกก้ำก่าย หรือแทรกแซงจากผู้อื่น ยกเว้น เสรีภาพจะต้องไม่ละเมิดกฎเกณฑ์ของกฎหมายที่เป็นข้อตกลงของสังคมกำหนดเอาไว้ เพราะฉะนั้นสิทธิและเสรีภาพเป็นของคู่กัน รัฐต้องให้สิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชน และเป็นที่ระบบการปกครองประชาธิปไตยต้องทำให้เกิดขึ้น

4. ความเสมอภาคหรือความเท่าเทียม มีหลักเกณฑ์คือ การที่มนุษย์เกิดมาไม่มีความแตกต่างกันในทางการเมือง แม้ว่าจะมีสถานภาพแตกต่างกันอย่างไร ทุกคนจะยังมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน หมายความว่าในทางปฏิบัติ ความเสมอภาคจะมีอยู่ 3 ลักษณะ คือ เสมอภาคตามกฎหมาย เสมอภาคในทางการเมือง และเสมอภาคในทางโอกาส

5. หลักแห่งกฎหมาย หมายความว่า การปกครองในระบอบประชาธิปไตยต้องอาศัยกฎเกณฑ์ คือ ตัวกฎหมายต่างๆ เช่น พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา รวมทั้งรัฐธรรมนูญ ที่เป็นกฎหมายสูงสุด ดังนั้นกฎหมายจะต้องเป็นหลักประกันสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคคุ้มครองประชาชน

6. หน้าที่ของประชาชน เนื่องจากบุคคลมีสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค แต่ในการปกครองต้องอาศัยบุคคลต่างๆ ให้ความร่วมมือ ดังนั้น รัฐมิได้ให้บริการแก่คนเพียงคนเดียว แต่ประชาชนต้องมีหน้าที่กระทำการต่างๆ เพื่อรัฐด้วย

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ประชาธิปไตยมีความหมายครอบคลุม 3 ประเด็น คือ 1) ประชาธิปไตยในฐานะเป็นระบอบการปกครอง 2) ประชาธิปไตยที่เป็นวิถีชีวิตของคนในสังคม และ 3) ประชาธิปไตยในฐานะเป็นอุดมการณ์ ซึ่งแต่ละประเด็นมีรายละเอียดดังนี้

1) ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นระบอบการปกครอง (Democratic as a form of government)

ประชาธิปไตยในความหมายของระบอบการเมืองการปกครอง หมายถึง รูปแบบการปกครองที่ยึดอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน เป็นการปกครองที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การเลือกตั้งผู้แทน การสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทน การแสดงความคิดเห็นต่อการบริหารงานของรัฐบาล การเสนอข้อเรียกร้องต่อรัฐบาล ฯลฯ นอกจากนี้ยังเป็นการปกครองที่อาศัยเสียงข้างมาก โดยอยู่บนพื้นฐานของการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของทุก

คนว่ามีวิจารณ์ญาณในการตัดสินใจด้วยความเที่ยงธรรมและชอบด้วยเหตุผล ลักษณะของการปกครองแบบประชาธิปไตย มีองค์ประกอบดังนี้

1.1) รัฐบาล ในระบอบประชาธิปไตย รัฐบาลจะต้องมีลักษณะคั่งที่ Abraham Lincoln กล่าวเอาไว้ว่า “รัฐบาลประชาธิปไตย คือ รัฐบาลของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน” ซึ่งหมายถึง รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน โดยประชาชนทุกคนมีสิทธิลงคะแนนเสียง และสมัครเข้ารับเลือกตั้งเพื่อเป็นรัฐบาล และจะต้องบริหารประเทศเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนทุกคน

1.2) การเลือกตั้ง ในระบอบประชาธิปไตยจะอาศัยวิธีการคัดเลือกบุคคลให้เป็นตัวแทนหรือเป็นรัฐบาลโดยผ่านกระบวนการเลือกตั้งเป็นสำคัญ กระบวนการดังกล่าวจะทำให้ได้คณะผู้บริหารเป็นไปตามความต้องการของคนส่วนใหญ่ นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ประชาชนที่ทุกคนสามารถเสนอตัวเข้ารับใช้ส่วนรวมได้อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันอีกด้วย

1.3) การปกครองด้วยเสียงข้างมาก หัวใจสำคัญประการหนึ่งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย คือ นักประชาธิปไตยจะต้องมีฐานคติว่า การตัดสินใจโดยประชาชนส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะเป็นสิ่งที่ดีมากกว่าการตัดสินใจโดยคนส่วนน้อย การปกครองด้วยเสียงข้างมากจึงหมายถึง การยอมรับเสียงข้างมากของผู้แทนที่ได้รับการเลือกตั้งให้เข้ามาเป็นรัฐบาล

2) ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตของคนในสังคม (Democratic as a way of life)

ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตของคนในสังคม มีความหมายเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของบุคคลในชีวิตประจำวัน เป็นวิถีชีวิตรวมถึงบทบาทหน้าที่ของบุคคลที่มีต่อสังคม ลักษณะวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยจำแนกได้เป็นข้อๆ ดังนี้

2.1) เคารพเหตุผลมากกว่าตัวบุคคล ในสังคมประชาธิปไตยจะต้องไม่ให้ความสำคัญต่อตัวบุคคลมากกว่าเหตุผล

2.2) รู้จักการประนีประนอม (Compromise) ในสังคมประชาธิปไตยบุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในการคิด โดยธรรมชาติความคิดของแต่ละคนย่อมแตกต่างกัน ดังนั้นความคิดที่แตกต่างกันจึงถือเป็นเรื่องปกติในสังคมประชาธิปไตย ความแตกต่างทางความคิดก่อให้เกิดการสร้างสรรคและพัฒนา การที่จะประสานแนวความคิดที่แตกต่างกันได้จะต้องรู้จักการประนีประนอม ไม่แก้ไขปัญหาคับด้วยความรุนแรงหรือแตกหัก ยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพราะหากมีการใช้กำลังหรือความรุนแรงแล้ว ย่อมแสดงให้เห็นว่ามนุษย์ไม่มีเหตุผล ซึ่งขัดกับหลักความเชื่อพื้นฐานของประชาธิปไตยที่เชื่อว่ามนุษย์มีเหตุผล

2.3) มีระเบียบวินัย คนในสังคมประชาธิปไตยจะต้องเป็นผู้มีระเบียบวินัย ปฏิบัติตามกฎหมายเสมอ จะต้องช่วยกันทำให้กฎหมายบ้านเมืองมีความศักดิ์สิทธิ์ โดยไม่ยอมให้ผู้ใดมา

ละเมิดตามอำเภอใจ แม้ว่าสิทธิและเสรีภาพจะเป็นหลักสำคัญในระบอบประชาธิปไตย แต่ต้องอยู่ในขอบเขตของกฎหมาย หรือใช้สิทธิโดยไม่ไปละเมิดสิทธิของผู้อื่น

2.4) มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม (Public Spirit) มีความรู้สึกว่าประชาชนทุกคนเป็นเจ้าของประเทศ ดังนั้นแต่ละคนจึงมีหน้าที่ในการรักษาสาธารณะสมบัติ มีหน้าที่ในการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี จิตสำนึกดังกล่าวนี้เกิดขึ้นจากความสำนึกว่าการที่ตนได้รับการศึกษา มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ และดำรงชีวิตอยู่ได้เป็นเพราะสังคมเป็นส่วนรวมของทุกคน

3) ประชาธิปไตยในฐานะอุดมการณ์ (Democratic as Ideology)

อุดมการณ์ประชาธิปไตยยึดหลักการสำคัญในเรื่องความเสมอภาค (Equality) สิทธิเสรีภาพ (Liberty) และภราดรภาพ (Fraternity) ผู้ที่มีอุดมการณ์ประชาธิปไตยจะต้องเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของทุกคนว่ามีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ลักษณะของอุดมการณ์ประชาธิปไตยมีรายละเอียดดังนี้

3.1) สิทธิเสรีภาพ (Liberty) ในระบอบประชาธิปไตยถือว่า บุคคลมีอำนาจอันชอบธรรม หรือมีความสามารถที่จะกระทำการได้โดยชอบธรรม สิทธิของบุคคลเป็นสิ่งที่ได้รับการยอมรับโดยธรรมเนียมประเพณีหรือกฎหมาย

ในด้านเสรีภาพถือว่าบุคคลย่อมมีอิสระในการกระทำการใดๆ ได้ตามความปรารถนาภายใต้ขอบเขตที่กฎหมายกำหนด สิทธิเสรีภาพในระบอบประชาธิปไตย ได้แก่ เสรีภาพในการพูด การพิมพ์ การโฆษณา เสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพในการสมาคมหรือรวมกลุ่ม สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายและสิทธิส่วนบุคคล

3.2) ความเสมอภาค (Equality) ระบอบประชาธิปไตยมีความเชื่อว่า ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ในฐานะส่วนหนึ่งของรัฐเหมือนกัน ความเสมอภาคในระบอบประชาธิปไตยมี 5 ประการ คือ ความเสมอภาคทางการเมือง ความเสมอภาคต่อการปฏิบัติของกฎหมาย ความเสมอภาคในโอกาส ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจและความเสมอภาคทางสังคม

3.3) ภราดรภาพ (Fraternity) อุดมการณ์ประชาธิปไตยในด้านภราดรภาพ หมายถึง การที่บุคคลปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเห็นอกเห็นใจในฐานะเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน มีความรู้สึกต่อกันฉันท์พี่น้อง โดยไม่แบ่งเพศ เชื้อชาติ ชนชั้นวรรณะ หรือลัทธิความเชื่อ

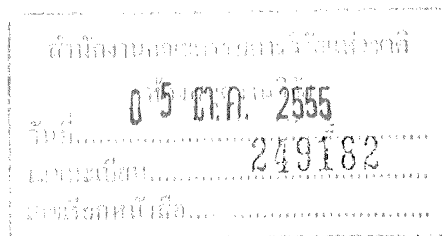
ธนศร เจริญเมือง (2554 : 15 – 16) กล่าวว่าหลักการสำคัญอีกประการหนึ่งของระบอบประชาธิปไตย คือ หลักการสื่อเสรี, เสรีภาพด้านข้อมูลข่าวสารและการแสดงความคิดเห็น (Free media, freedom of information and expression) สังคมที่ทุกคนเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายฉบับเดียวกัน การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารย่อมเป็นไปอย่างเสรี รัฐย่อมไม่อาจแทรกแซง

หรือใช้อำนาจปิดกั้นการเสนอข่าวสารและการแสดงความคิดเห็น สื่อที่ทำลายหลักการพื้นฐานด้วยการเสนอข่าวด้านเดียวหรือเสนอข่าวเท็จ สังคมต้องมีเสรีภาพที่จะตอบโต้ กลไกต่างๆ ในระบอบประชาธิปไตยย่อมควบคุมรัฐมิให้ใช้อำนาจครอบงำสื่อและการเสนอข่าวสาร ขณะเดียวกันสังคมของพลเมืองที่เข้มแข็งก็ย่อมควบคุมสื่อด้วยการต้อนรับสื่อที่เสนอข่าวรอบด้าน แต่ทัศนะเป็นความเห็นที่สามารถเสนอได้โดยมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นเป็นเครื่องมือสำคัญ

จากที่ได้กล่าวมาเกี่ยวกับทฤษฎีประชาธิปไตยข้างต้นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนและประชาชนอาจพอสรุปได้ว่าในสังคมที่มีการปกครองในระบอบเสรีประชาธิปไตยประชาชนจะต้องมีสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นภายใต้กรอบของกฎหมาย สื่อมวลชนก็ได้รับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในการแสวงหาและนำเสนอข้อมูลข่าวสารให้กับประชาชนได้รับทราบภายใต้กรอบของกฎหมาย โดยที่รัฐไม่อาจจะใช้อำนาจเข้าไปแทรกแซงการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนได้ ดังนั้น เสรีภาพในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย สื่อมวลชนจึงมีบทบาทเป็นอย่างมากในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย เพราะสื่อมวลชนจะต้องเป็นผู้ทำหน้าที่ในการแสวงหาข่าวสารและเสนอข้อมูลข่าวสารให้กับสังคมได้รับทราบ เพื่อประกอบการตัดสินใจวินิจฉัยเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับการเมือง การปกครอง เสรีภาพของสื่อมวลชนในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารยังมีมากเท่าใด สื่อมวลชนก็ย่อมมีเสรีภาพในการแสวงหาข้อมูลได้อย่างกว้างขวางมากขึ้นเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อจะได้เสนอข้อมูลข่าวสารและความคิดเห็นให้กับประชาชนได้มากที่สุด

ทฤษฎีประชาธิปไตยที่อธิบายถึงเสรีภาพของสื่อมวลชนจึงสามารถนำมาใช้อธิบายถึงปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในสังคมการเมืองของประเทศไทย ในช่วงระยะเวลาที่ผู้ศึกษาทำการศึกษา ว่ารัฐบาลแต่ละรัฐบาลนั้นมีความเป็นประชาธิปไตยมากน้อยเพียงใดสะท้อนผ่านการใช้อำนาจรัฐเข้ามาแทรกแซงควบคุมการทำงานของสื่อมวลชนประเภทโทรทัศน์ โดยผู้ศึกษาจะทำการวิเคราะห์โดยใช้ทฤษฎีประชาธิปไตยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมสื่อมวลชนมาอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ศึกษา

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์

2.2.1 ความเป็นมาและความหมาย

คำว่า Globalization เริ่มใช้ในโลกรธุรกิจในช่วงทศวรรษ 1960 และกลายเป็นวาทกรรมสาธารณะในทศวรรษ 1990 จนทำให้ทศวรรษนี้เป็นทศวรรษแห่งการวิวาทะว่าด้วยโลกาภิวัตน์ การเป็นประเด็นวิวาทะอาจมีความหมายหลายนัย แต่หนึ่งในนั้นคือ โลกาภิวัตน์ยังไม่อาจหา

ความหมายที่ลงตัวคือ เป็นประจักษ์ “เซตว่าง” (Empty Set) ที่ต่างคนต่างเติมความหมาย (Robinson, 2004; Kellner, 2002; Schirato & Webb, 2003 อ้างถึงใน จีรวุฒิ เสนาคำ, 2548:7)

ในสังคมไทยคำว่า “Globalization” ถูกนำไปใช้ในหลายมิติ และความหมายยังเป็นประเด็นถกเถียงกันว่า ในภาษาไทยจะใช้คำใดจึงจะมีความหมายตรงกับภาษาอังกฤษ ทำให้เกิดศัพท์ภาษาไทยมากมายที่ใช้อธิบายคำว่า “Globalization” เริ่มจากชัยอนันต์ สมุทรวาณิช เป็นผู้ริเริ่มคำว่า “โลกานุวัตร” โดยให้ความหมายโลกานุวัตร คือ การย่นระยะทางและเวลาด้วยเทคโนโลยีการขนส่ง การติดต่อสื่อสารในโลกปัจจุบันเป็นไปอย่างรวดเร็ว จนทำให้โลกแคบลงและดินแดน-อาณาเขตที่เคยขวางกั้นการติดต่อของพวกเราไร้ความหมายไป กาลและเทศะซึ่งมีมานานแล้วได้ถูกทำให้เกิดความใกล้ชิดกัน จนสามารถมีจุดร่วมได้ทั้งทางกายภาพแล้วมีระยะห่าง (สนธิ ลิ้มทองกุล, 2537: หน้าคำนำ)

บุรชัย สิริมหาสาคร อ้างถึงคัมภีร์ของศาสนาบาไฮ (BAHI) ได้กล่าวถึงความเป็นโลกาภิวัตน์ไว้ว่า โลกนี้เป็นแผ่นดินเดียว และมวลมนุษยชาติในโลก ก็เป็นเสมือนครอบครัวเดียวกันหมด

จ่านอง ทองประเสริฐ ราชบัณฑิตสำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ได้อธิบายความหมายคำว่า โลกาภิวัตน์ ว่า เป็นคำสนธิที่เกิดมาจากคำว่า “โลก (โล – กะ)” กับคำว่า “อภีวัตน์” ซึ่งแปลว่าความเป็นไปยิ่ง รวมความแล้วหมายถึงการเป็นไปทั่วโลก หรือแพร่ไปในโลก

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ยอมรับคำนี้และได้มีการเพิ่มเติมคำนี้ลงไปในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2552 โดยอธิบายความว่าการแพร่กระจายไปทั่วโลก การที่ประชาคมโลกไม่ว่าจะอยู่ ณ จุดใด สามารถรับรู้ สัมพันธ์ หรือรับผลกระทบจากสิ่งที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ซึ่งเนื่องมาจากการพัฒนาระบบสารสนเทศ เป็นต้น

ยุค ศรีอาริยะ (2539: 6-8) ใช้คำว่า โลกาภิวัตน์ สื่อความถึง Globalization คือการวิวัฒนาการของระบบโลก ซึ่งประกอบด้วยมิติทางการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม รวมทั้งมิติทางวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม การเคลื่อนตัวของทุนในระบบโลกคือหัวใจที่ทำให้ระบบนี้ก่อตัวขึ้น ดังนั้นวิถีหรือการสะสมทุนแบบต่าง ๆ จึงกลายเป็นหัวใจของการพัฒนาระบบโลกและระบบโลกไม่ใช่ระบบที่มีเอกภาพที่มีกระแสพัฒนาการเพียงฝ่ายเดียว แต่เป็นระบบที่มีกระแสการเคลื่อนตัวหลายกระแสและหลายทิศทางทั้งขัดแย้งกันเอง และไม่ได้หมายความว่าส่วนประกอบของมันจะไม่สำคัญ การเกิดระบบโลกขึ้นทำให้ส่วนประกอบย่อยทั้งหลายมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ยุค ศรีอาริยะ ได้กล่าวถึงความเป็นมาของโลกาภิวัตน์ว่า การเคลื่อนตัวหรือการพัฒนาของทุนในระดับโลกเริ่มมาตั้งแต่ประมาณศตวรรษที่ 15-16 เมื่อยุโรปเกิดการปฏิวัติทางการค้า นำไปสู่ความต้องการสินค้า วัตถุดิบ เงิน และทอง นำไปสู่การเชื่อมตัวทางการค้าระหว่าง

ยุโรปฝั่งตะวันตกกับยุโรปตะวันออก และระหว่างยุโรปกับเอเชีย สู่การค้นพบทวีปอเมริกาเมื่อ ค.ศ.1492 ต่อด้วยทวีปแอฟริกาประมาณปี ค.ศ. 1444 นำไปสู่การค้นพบวิธีสะสมทุนและสร้าง กำไรแบบใหม่คือ การล่าอาณานิคม ดักดวงทรัพยากรและความมั่งคั่งจากดินแดนรอบนอกยุโรป เหล่านี้ พร้อมกันนั้นได้เกิดรัฐในรูปแบบรัฐอาณานิคม (Empire States) ขึ้นในยุโรปตะวันตก ส่วน ในเอเชียการล่าอาณานิคมได้ขยายตัวเข้ามาในศตวรรษที่ 17 ดินแดนต่าง ๆ จึงเริ่มตกเป็นอาณานิคม ของชาติตะวันตกยุโรป ดังนั้นเห็นได้ว่าการกำเนินของทุนจากการปฏิบัติการค้านำไปสู่การ เชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมระหว่างสี่ทวีปด้วยกันคือ ยุโรป อเมริกา แอฟริกาและเอเชีย โดยมียุโรปเป็นศูนย์กลางการพัฒนาของระบบทุนโลก และนี่คือที่มาของสิ่งที่ เรียกว่า โลกาภิวัตน์

ในงานสังเคราะห์หมโนทัศน์โลกาภิวัตน์ของ วัฒนา สุกัญศีล (2548 : 25-26) เกี่ยวกับ จุดเริ่มต้นและความหมายของโลกาภิวัตน์นั้น ได้ข้อสรุปว่า ทศนะของนักวิชาการในประเด็นเรื่อง ความหมายของโลกาภิวัตน์ หรือประเด็นเรื่องจุดเริ่มต้นของโลกาภิวัตน์เกิดขึ้นเมื่อใด เห็นว่าเป็น การยากที่จะหาข้อยุติได้ และยังเป็นประเด็นที่ถกเถียงกันอยู่ อย่างไรก็ตาม งานศึกษามีแนวโน้มจะ ถือว่าโลกาภิวัตน์ในประสบการณ์ของสังคมตะวันตกมีจุดเริ่มไม่นานมานี้ บางคนให้ความสำคัญกับ การเดินเรือรอบโลกครั้งแรก ที่เกิดขึ้นในช่วงปี ค.ศ. 1519-1521 (Mazlish, 1993) ขณะที่นักทฤษฎี ระบบโลก (Wallerstein, 1974; Waters, 1995) ยืนยันว่าการขยายตัวของระบบทุนนิยมในยุโรปช่วง ศตวรรษที่ 16 นับเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการโลกาภิวัตน์ นักประวัติศาสตร์เศรษฐกิจบางคน (Williamson, 1996) เห็นว่าช่วงปลายศตวรรษที่ 20 เป็นช่วงเวลาที่ยิ่งใหญ่ของการค้าและการลงทุน ระหว่างประเทศ ก่อนที่ผลกระทบจากสงครามโลกครั้งที่หนึ่งและภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก ในช่วงต้นทศวรรษ 1930 จะผลักดันให้ประเทศต่างๆ ทั่วโลกพากันหันมาใช้มาตรการปกป้อง เศรษฐกิจภายในกันอย่างจริงจัง ขณะที่นักสังคมวิทยาให้ความเห็นว่ากระบวนการโลกาภิวัตน์เริ่ม ก่อตัวเป็นรูปเป็นร่างในช่วงปี 1887-1925 ซึ่งเป็นช่วงที่มี “การแบ่งโซนเวลาโลก และการกำหนด นับวันเวลาให้เป็นไปตามมาตรฐานนานาชาติ การยอมรับและใช้ระบบปฏิทินสมัยใหม่ (Gregorian calendar) เกือบทั่วโลก และการใช้ระบบหนึ่งสัปดาห์มีเจ็ดวัน รวมทั้งการติดตั้งโทร เลข และการถอดรหัสเพื่อใช้ติดต่อสื่อสารระหว่างประเทศขึ้น” (Robertson, 1992) นักวิชาการที่ ศึกษาพัฒนาการและบทบาทของขบวนการทางสังคมในการผลักดันแก้ปัญหาสังคมสำคัญๆ มี ความเห็นว่า กำเนิดของกลุ่มและเครือข่ายรณรงค์ข้ามชาติ ในปัจจุบัน มีจุดเริ่มต้นและประวัติความเป็น มาตั้งแต่ช่วงหลังปี ค.ศ. 1850 (Keck & Sikkink, 1998) นักวิชาการอีกกลุ่ม เริ่มต้นศึกษา กระบวนการโลกาภิวัตน์ ตั้งแต่ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มของยุค นิวนิวเคลียร์ เสรีภาพ และการปลดแอกประเทศเมืองขึ้น การเริ่มต้นขยายตัวทางการค้าและการลงทุน

ใหม่ และความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ (Gilpin, 1987; Guillen, 2001; Kennedy, 1993; McMichael, 1996) ขณะที่การยอมรับและการขยายอิทธิพลของอุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ ในช่วงปลายทศวรรษ 1970 และต้นทศวรรษ 1980 ก็น่าจะมี ความเกี่ยวข้องกับต้นกำเนิดโลกาภิวัตน์ไม่ใช่น้อย

จากที่กล่าวมาในประเด็นของจุดเริ่มต้น และนิยามความหมายของโลกาภิวัตน์สรุปได้ว่าโลกาภิวัตน์คือความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับโลก ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ และสิ่งแวดล้อม เริ่มจากการเกิดรัฐชาติสมัยใหม่ในยุโรป (Nation State) ต่อมาเมื่อมีความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ จนเกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมที่ทำให้เกิดความต้องการวัตถุดิบและตลาดระบายสินค้า ผลักดันให้รัฐชาติต่างๆ ในยุโรปออกแสวงหาดินแดนใหม่เพื่อค้นหา และครอบครองวัตถุดิบ หรือที่เรียกว่ายุคล่าอาณานิคม (Colonization) จากยุคล่าอาณานิคมผ่านสงครามโลกครั้งที่หนึ่งและสอง ถึงยุคสงครามความขัดแย้งทางอุดมการณ์การปกครองหรือยุคสงครามเย็น และเมื่อสิ้นสุดยุคสงครามเย็น ความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ทำให้โลกหดแคบเกิดความเปลี่ยนแปลงเรื่องเวลาและพื้นที่ ส่งผลให้ข่าวสาร ผู้คน สินค้า ซอกซอนเข้าถึงทุกแห่งหนได้อย่างรวดเร็ว หรือที่เรียกกันว่า ยุคโลกาภิวัตน์ นั่นเอง

2.2.2 กรอบแนวคิดในการศึกษาโลกาภิวัตน์

Ludger Pries (2001 อ้างถึงใน จีรวุฒิ เสนาคำ, 2548: 7-8) จำแนกการศึกษาโลกาภิวัตน์ออกเป็น 2 กรอบแนวคิดคิด ประการแรกแนวคิดที่มองโลกาภิวัตน์ในฐานะกระบวนการลดทอนพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ โลกาภิวัตน์หมายถึงการหายไปของมิติภูมิศาสตร์ ภูมิศาสตร์ของโลกแคบลง ผู้คนมีสำนึกของการเป็นส่วนหนึ่งของโลกเมื่อเหตุการณ์จากมุมหนึ่งของโลกสามารถรับรู้ได้อย่างฉับพลัน และมีผลกระทบต่อคนอีกมุมของโลก ทั้งนี้เพราะสื่อสมัยใหม่ เช่น โทรศัพท์ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ตและเครือข่ายการสื่อสารอื่น ประการที่สองแนวคิดที่มองโลกาภิวัตน์คือยุคความสัมพันธ์ทางสังคมขนาดใหญ่ ความสัมพันธ์ของผู้คนไม่ได้จำกัดแค่ในหมู่บ้าน แต่ขยายเป็นความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนและความสัมพันธ์ระดับโลก กล่าวคือ ในยุคแรกความสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์จำกัดอยู่ภายในกลุ่มขนาดเล็กตามลักษณะสังคมบุพกาล ยุคกลางของยุโรป ความสัมพันธ์ขยายสู่ระดับเมืองหรือแคว้นของเจ้าศักดินา ในสังคมสมัยใหม่ความสัมพันธ์ทางสังคมขยายสู่ระดับประเทศหรือรัฐชาติ และขยายเป็นความสัมพันธ์ระดับโลกและข้ามพรมแดนรัฐชาติในยุคโลกาภิวัตน์

วัฒนา สุกัณสีล (2548: 16) ซึ่งได้สังเคราะห์มโนทัศน์โลกาภิวัตน์ เสนอว่าแม้ว่าโลกาภิวัตน์ หมายถึงการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรม จะทวีความเข้มข้น การเคลื่อนย้ายและไหลเวียนของทุน สินค้า ภาพ ข่าวสาร ความเชื่อและความคิดเห็นจะเร่งทวีความเร็ว

มากขึ้น แต่โลกาภิวัตน์มีความหมายมากกว่าความเชื่อมโยงกันทั่วโลก (Global Interconnectedness) ซึ่งนักสังคมศาสตร์สำคัญ ๆ มีความเห็นว่า โลกาภิวัตน์ ยังหมายถึงการจัดการความสัมพันธ์เวลา และพื้นที่ใหม่ เช่น แนวคิดเรื่อง “การบ่นย่อเวลาและพื้นที่” ของ Harvey (1989) เป็นต้น

นอกจากนั้น ในงานศึกษานี้พัฒนา สุกันต์ ได้สรุปชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลง ความสัมพันธ์เรื่องเวลาและพื้นที่ รวมทั้งลักษณะสำคัญ ๆ ของกระบวนการโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน กล่าวคือ

ประการแรก บนพื้นฐานการพัฒนาระบบการขนส่งและการสื่อสารที่มีเครือข่ายทั่วโลก กระบวนการโลกาภิวัตน์ มีนัยยะบ่งบอกถึงความรวดเร็วในการเคลื่อนย้าย และไหลเวียนของ เงินทุน ผู้คน สินค้า ภาพและความคิดข้ามโลก ขณะที่ช่วงจังหวะเวลาของปฏิสัมพันธ์และ กระบวนการที่เชื่อมโยงกันทั่วโลกก็กระชั้นและถี่มากขึ้นเช่นกัน

ประการที่สอง โลกาภิวัตน์ชี้ให้เห็นถึง ความเข้มข้นของการเชื่อมต่อรูปแบบต่างๆ ของ ปฏิสัมพันธ์และการเคลื่อนย้ายไหลเวียนของสิ่งต่างๆ ที่เชื่อมโยงโลกเข้าไว้เป็นเครือข่ายเดียวกัน สายสัมพันธ์ข้ามเขตแดนจึงไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นครั้งคราว แต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจนกลายเป็นเรื่อง ปกติไปเสียแล้ว

ประการที่สาม โลกาภิวัตน์หมายถึง การยืดขยายกิจกรรม หรือปฏิบัติการทางสังคม วัฒนธรรม การเมือง และเศรษฐกิจข้ามพรมแดนออกไป เพื่อที่ว่าเหตุการณ์ การตัดสินใจและ ปฏิบัติการใดๆ ในที่หนึ่งๆ บนโลกสามารถส่งผลกระทบหรือมีอิทธิพลต่อชุมชนและวัฒนธรรมใน ที่ที่ห่างไกลออกไปได้

ประการที่สี่ ผลลัพธ์ของปรากฏการณ์ความรวดเร็ว ความเข้มข้นและการยืดขยายที่กล่าว มานี้ ทำให้โลกาภิวัตน์มีนัยยะบ่งบอกถึงความสัมพันธ์เกี่ยวข้อระหว่างเหตุการณ์ที่เป็นเรื่องของ โลกและเรื่องราวของผู้คนและเหตุการณ์ในถิ่นต่างๆ ที่เกาะเกี่ยวกันใกล้ชิดมากยิ่งขึ้น จนถึงขั้นที่ว่า แม้ทุกคนจะดำเนินชีวิตในถิ่นตนเองไปตามปกติ แต่โลกที่ทุกคนสัมผัสและเห็นอยู่ได้กลายเป็น โลกที่เชื่อมโยงกันไปหมดแล้ว เพราะเหตุการณ์ที่อยู่ไกลโพลีสามารถส่งผลกระทบต่อชีวิตผู้คน และชุมชนในท้องถิ่น ขณะที่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในถิ่นหนึ่ง ๆ ก็สามารถสร้างผลสะท้อนได้ ทั่วโลกเช่นกัน

และประการสุดท้าย โลกาภิวัตน์ยังหมายถึง การตระหนักรับรู้ความเป็นโลก(ร่วมกัน) ที่ ทวีความเข้มข้นมากขึ้นด้วย ดังเช่นที่ผู้คนในที่ต่างๆ รับรู้ สัมผัสและเข้าใจร่วมกันไม่มากก็น้อย ถึงสิ่งที่เรียกกันทั่วไปว่าตลาดโลก สันติภาพโลก หรือภาวะโลกร้อน เป็นต้น นอกจากนี้โลกาภิ วัตน์ยังเป็นคำที่มีนัยยะเชิงอุดมการณ์ และความหมายอื่นๆ อีก เช่น โลกาภิวัตน์ถูกมองว่ามีความ ใกล้ชิดกับอุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ เป็นต้น

ชัยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2549: 186-187) กล่าวถึงโลกาภิวัตน์ในฐานะที่เป็นกระบวนการทางสังคมชนิดหนึ่ง มีองค์ประกอบ 2 ด้านที่ขัดแย้งกันและแยกกันไม่ออก ด้านหนึ่งคือ กระบวนการโลกาภิวัตน์จากข้างบน (Globalization from Above) ส่วนอีกด้านคือ โลกาภิวัตน์จากด้านล่าง (Globalization from Below) ทั้งสองส่วนต่างร่วมกันกำหนดและประกอบกันขึ้นเป็นกระแสโลกาภิวัตน์ในยุคหลังสงครามเย็น การพิจารณาการต่อต้านจัดขึ้นโลกาภิวัตน์ในฐานะเป็นคู่ตรงข้ามของโลกาภิวัตน์ (Anti-globalization) ไม่สามารถช่วยให้เห็นภาพสองด้านดังกล่าวของโลกาภิวัตน์ นั่นคือ การต่อต้านจัดขึ้นโลกาภิวัตน์ด้วยตัวเองแล้วก็คือโลกาภิวัตน์แบบหนึ่ง เพียงแต่เป็นโลกาภิวัตน์จากข้างล่าง ไม่ใช่คู่ตรงข้ามโลกาภิวัตน์ ส่วนวลี “ข้างบน” และ “ข้างล่าง” เป็นเพียงการใช้คำเทียบเคียงอุปมาอุปมัย เพื่อผลในการสื่อความหมายและการวิเคราะห์ความขัดแย้งและการต่อต้านจัดขึ้น มากกว่าจะเป็นการคิดในเชิงแยกคู่ตรงข้ามเด็ดขาดอย่างที่นิยมเข้าใจกัน

องค์ประกอบที่โดดเด่นของโลกาภิวัตน์จากข้างบน ได้แก่ 1) โลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ ที่แสดงออกอย่างเป็นรูปธรรมในรูปของลัทธิเสรีนิยมใหม่ ที่เน้นการขยายตัวของทุนเอกชนและกลไกตลาด และ 2) โลกาภิวัตน์ทางการเมือง ที่ปรากฏในเชิงรูปธรรมในรูปของสิ่งที่ Kardt & Negri (2000, อ้างถึงใน ชัยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2549: 151-187) เรียกว่า “จักรวรรดิ” (Empire) ที่มีใช้จักรวรรดิในรูปแบบเก่า ที่ต้องการครอบครองดินแดนอย่างลัทธิล่าอาณานิคม แต่คือจักรวรรดิที่กลับมาใหม่ เป็นการทำสงครามในนามประชาธิปไตยและระเบียบโลกชุดใหม่ ส่วนเป้าหมายหลักของโลกาภิวัตน์จากข้างบนคือ การสร้างระเบียบโลกชุดใหม่ที่ทำให้การขยายตัวของลัทธิเสรีนิยมใหม่และระบบจักรวรรดิเป็นไปได้ในระดับโลกเป็นระเบียบโลกที่อ้างคุณค่าสากลอย่างตลาดเสรี สิทธิมนุษยชน สันติภาพโลก และประชาธิปไตย เป็นต้น ส่วนโลกาภิวัตน์จากข้างล่าง มีเป้าหมายอยู่ที่การเรียกร้องให้เกิดระเบียบโลกที่เน้นความเป็นธรรมทางสังคมในระดับโลกและประชาธิปไตยเชิงสังคม (Social Democracy) มากกว่าประชาธิปไตยเชิงการเมืองหรือประชาธิปไตยแบบตัวแทน ที่ไม่สามารถปกป้องดูแลผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ในโลกได้

ในโลกยุคไร้พรมแดนที่การคมนาคมติดต่อสื่อสารเป็นไปอย่างสะดวก รวดเร็ว และตัดข้ามอาณาเขตของรัฐ ความคิดเรื่องอำนาจอธิปไตยของรัฐที่มีเหนืออาณาเขตประเทศตนเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการทบทวน การเคลื่อนย้ายไหลเวียนที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและฉับพลันในทุกด้านของชีวิตมนุษย์ในโลกปัจจุบัน นอกจากจะทำให้อาณาเขตของรัฐ-ชาติ มีลักษณะไหลลื่นไม่มั่นคงแล้ว ยังทำให้การห้ามแทรกแซงกิจการภายในของกันและกัน ซึ่งเป็นหนึ่งในปรากฏการณ์หลักของความคิดเรื่อง “อำนาจอธิปไตยแห่งชาติ” หรืออำนาจอธิปไตยของรัฐในแบบของสนธิสัญญาเวสฟาเลีย กลายเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ไม่ได้ในโลกปัจจุบัน เมื่อโลกมีการเชื่อมโยงกระชับกันแน่นมากขึ้น ปัญหา

ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโลกเช่นปัญหาความมั่นคงและสันติภาพโลก กลายเป็นปัญหาร่วมของประชาคมโลก และไม่อาจปล่อยให้ขึ้นกับความคิดเรื่องอำนาจอธิปไตยที่คับแคบเด็ดขาดและขาดตอนได้อีกต่อไป นั่นคือในโลกยุคหลังสงครามเย็นยังมีประเด็นปัญหาที่กว้างไกลไปกว่าอาณาเขตรัฐ และมีตัวแสดงอื่นๆ บนเวทีการเมือระหว่างประเทศที่ไม่ใช่รัฐ (Non State Actors) เพิ่มมากขึ้นอย่างองค์กรระหว่างประเทศด้านเศรษฐกิจและการค้า องค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานตัดข้ามพรมแดนรัฐ-ชาติ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ รวมตลอดถึงบุคคลธรรมดาที่เคลื่อนไหวในระดับท้องถิ่นในประเด็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อชาวโลก

นอกจากนี้ โลกาภิวัตน์ทำให้ความหมายของสิ่งที่เรียกว่า “อำนาจ” อำนาจบนเวทีการเมืองโลกเปลี่ยนไป อำนาจมิได้ผูกขาดรวมศูนย์อยู่ที่รัฐ-ชาติแต่เพียงแห่งเดียวอีกต่อไป แต่อำนาจเป็นเรื่องของการเชื่อมโยง เป็นเรื่องของเครือข่าย และเป็นเรื่องของความคิด ตลอดจนการเคลื่อนไหวของบุคคลธรรมดาเพียงคนเดียวอาจมีผลกระทบต่อเวทีการเมืองโลกได้ นั่นคือสิ่งที่โลกาภิวัตน์ทำคือ เปลี่ยนวิธีการและช่องทางในการใช้อำนาจ และอำนาจยังเป็นกุญแจสำคัญในการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนและประเทศอยู่เช่นเดิม (ชัยรัตน์ เจริญสิน โอบาร, 2549: 145-147)

2.2.3 ประเด็นออกเถียงสำคัญ ๆ เกี่ยวกับโลกาภิวัตน์

วัฒนา สุกัญศีล (2548: 29-30) สรุปประเด็นข้อถกเถียงต่าง ๆ เกี่ยวกับโลกาภิวัตน์เป็นแนวทางทั้งหมดรวม 4 ประเด็น คือ ประการแรก กระบวนการโลกาภิวัตน์เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริง หรือมีอยู่จริงหรือไม่ ประการที่สอง โลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางหรือจุดหมายเดียวกันหรือไม่ ประการที่สาม โลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดวัฒนธรรมโลกขึ้นหรือไม่ นอกจากข้อถกเถียงที่กล่าวมา ยังมีงานของสุริชัย หวันแก้ว (2545) ซึ่งได้จำแนกท่าทีของผู้คนในการเผชิญหน้ากับกระแสโลกาภิวัตน์ว่ามี 3 กระแสหลักคือ กลุ่มที่สนับสนุนโลกาภิวัตน์ กลุ่มที่ไม่เชื่อและยังมีข้อกังขาเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ของโลกาภิวัตน์ โดยแต่ละกลุ่มต่างมีท่าทีแตกต่างกันไป ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 1 การจำแนกท่าทีในการเผชิญหน้ากับกระแสโลกาภิวัตน์ : 3 กระแสหลัก

	พวกโลกาภิวัตน์สุดขั้ว	พวกกึ่งโลกาภิวัตน์	พวกปรับคน ปรับระบบ เปลี่ยนโลก
สิ่งใหม่	ยุคโลกเดียวกัน	เขตเศรษฐกิจ อำนาจรัฐเหนือดินแดน อ่อนตัวกว่ายุคก่อน	การเชื่อมโยงกันทั่วไป ในระดับที่ไม่เคยมีมาก่อน ในประวัติศาสตร์
ลักษณะเด่น	- ทุนนิยมโลก - ธรรมชาติากระดับโลก - ประชาสังคมระดับโลก	โลกพึ่งพิงอิงกันน้อย	โลกาภิวัตน์อย่างเข้มข้น(คือ ทั้งแผ่กว้างและลงลึก)
อำนาจบังคับของรัฐ	อ่อนตัวลง หรือเสื่อมทรุดลง	กลับถูกเสริมให้แข็งแรง หรือขยายขึ้น	จัดปรับโครงสร้าง, องค์ประกอบใหม่ และปฏิรูปใหม่
พลังขับเคลื่อน ของโลกาภิวัตน์	ทุนนิยมกับเทคโนโลยี	รัฐกับตลาด	พลังประสานแห่งสภาวะ สมัยใหม่
แบบแผนของการจัด ช่วงชั้นจักรกล	ลำดับชั้นเดิมทลายลง แมกโนแนลด์ มาคคองนา ฯลฯ	ประเทศค่อยพัฒนาถูก กัดกร่อนไปสายของมากขึ้น ผลประโยชน์แห่งชาติ	ต้องสถาปนาระเบียบโลก ขึ้นใหม่ การแปลงรูปเปลี่ยน โฉมประชาคมทางการเมือง
ความคิดรวบยอดแห่ง โลกาภิวัตน์	จัดกรอบพฤติกรรม มนุษย์ใหม่	กระแสนานาชาติ และกระแสภูมิภาคนิยม	การจัดรูปแบบความสัมพันธ์ ระหว่างภูมิภาคเสียใหม่ กับการกระทำในระยะไกล
เส้นโคจรแห่ง ประวัติศาสตร์	อารยธรรมของโลก	แบ่งเขตตามภูมิภาค การปะทะระหว่างอารย ธรรม	ยังไม่ลงตัว : การบูรณาการ กับการแตกกระจายในระดับ โลก
สรุปข้อถกเถียง	จุดจบของรัฐชาติ	กระแสการเป็น นานาชาติขึ้นอยู่กับการ ปรับตัวและสนับสนุน จากรัฐ	โลกาภิวัตน์เป็นตัวการ ให้เกิดปรับเปลี่ยนอำนาจ และปรับบทบาทของรัฐ และการเมืองโลก

ที่มา : David Held, 1999 อ้างถึงใน สุริชัย หวันแก้ว, 2545 : 44

อย่างไรก็ตาม นักวิชาการส่วนหนึ่งที่สนับสนุนแนวคิดโดยปฏิเสธความสำคัญของโลกาภิวัตน์ นับได้ว่ามีส่วนช่วยให้สังคมหันมาถกเถียงและตั้งคำถามกับความเชื่อความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการโลกาภิวัตน์อย่างละเอียดรอบด้านยิ่งขึ้น มิใช่ยอมรับและเชื่อโดยปราศจากข้อสงสัย

หรือคำถามใดๆ ซึ่งจะเป็นการสร้างทางเลือกให้กับกระบวนการสร้างความรู้ ความจริง ให้มีทางเลือกในมิติที่หลากหลายยิ่งขึ้น

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า สาระสำคัญของแนวคิดเรื่องโลกาภิวัตน์คือ การยอมรับความจริงที่ว่า ปัญหาและปรากฏการณ์หลายอย่างในสังคมปัจจุบัน เป็นสิ่งที่ไม่สามารถศึกษาทำความเข้าใจได้ในระดับรัฐ-ชาติ ไม่ว่าจะเป็นในแต่ละประเทศ หรือในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หากแต่ต้องทำความเข้าใจมุมมองของกระบวนการที่ครอบคลุม และเชื่อมโยงกันทั้งโลก

ส่วนการศึกษาเรื่องโลกาภิวัตน์ทางสังคมวิทยา จะให้ความสนใจกับปรากฏการณ์ที่มีความสำคัญมากขึ้นในช่วง 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมา (Sklaire, 1999 อ้างถึงใน วัฒนา สุกัณศีล, 2548) คือ การปรากฏตัวของเศรษฐกิจโลก ซึ่งเป็นระบบที่มีการจัดการการผลิต การเงิน และการบริโภคในรูปแบบใหม่ รวมทั้งการปรากฏตัวของแนวคิดเรื่อง “วัฒนธรรมโลก” แม้บางส่วนของคนที่ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์จะไม่ได้ยอมรับและเห็นความสำคัญของระบบเศรษฐกิจโลกหรือวัฒนธรรมโลกเหมือนกันหมด แต่ส่วนใหญ่ก็ยอมรับกันว่าเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และภูมิภาคกำลังเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นอย่างมาก เนื่องจากอิทธิพลของกระบวนการโลกาภิวัตน์

จึงมีความจำเป็นต้องหันกลับมาขบคิดทบทวน และตั้งคำถามกับการมองโลกาภิวัตน์ในฐานะที่เป็นกระแสโลกที่มีเอกภาพ และเป็นการไหลเวียนทางเดียวกับวัฒนธรรมตะวันตกไปสู่โลกที่เหลืออย่างที่ไม่ยอมมองกัน มาสู่การมองโลกาภิวัตน์ในลักษณะของการไหลเวียนที่สลับซับซ้อนในหลายระดับ แม้ว่าโลกาภิวัตน์จะนำไปสู่ความคิดในเรื่องความเป็นโลกเดียวกัน แต่ความเป็นโลกในที่นี้ก็มีใช้สิ่งที่หยุดนิ่งตายตัวแบบประเทศศูนย์กลางและประเทศชายขอบ แต่เป็นกระบวนการที่ไม่จบสิ้นของการสร้างเครือข่าย และการสร้างแนวร่วม การเชื่อมต่อในโลกยุคโลกาภิวัตน์มีลักษณะของการไหลเวียน มากกว่าการทะลุทะลวงของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมแต่เพียงอย่างเดียว ยิ่งไปกว่านั้น ฐานะความเป็นท้องถิ่นก็ไม่ใช่ว่าที่สิ้นสุด หรือที่ยุติของการไหลเวียน แต่กระแสโลกาภิวัตน์และความเป็นท้องถิ่นจะมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน และเปลี่ยนแปลงซึ่งกันและกัน (ชัยรัตน์ เจริญสิน โอบาร, 2549 : 44-45)

ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการปะทะประสานของกระแสโลกกับกระแสท้องถิ่นจะช่วยให้เห็นว่า ยังมีกลไกและปัจจัยอื่นๆ อีกมาก ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสังคม นอกเหนือจากกระแสโลกาภิวัตน์ การทำให้ทันสมัย การพัฒนา และในโลกยุคโลกาภิวัตน์ สิ่งที่เราเรียกว่าขนบจารีตปฏิบัติเดิมๆ ไม่ว่าจะเป็นความเป็นชนบท หรือเรื่องของชาติพันธุ์ ยังคงมีความสำคัญอยู่มาก ซึ่งความรู้ความเข้าใจต่อสิ่งเหล่านี้ จะช่วงเปิดโลกทัศน์และการรับรู้ต่อสิ่งที่เรียกว่าโลกาภิวัตน์ได้ สลับซับซ้อน และรอบด้านกว่าที่ผ่านมา มิใช่มองเพียงคู่ตรงข้าม แต่เป็นเรื่องของการปะทะประสานที่สลับซับซ้อน ระหว่างกระแสโลกกับกระแสท้องถิ่นมากกว่า

ดังนั้นในการศึกษาการควบคุมสื่อมวลชนประเภทโทรทัศน์ของรัฐไทยภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ผู้ศึกษาวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางสังคมไทยภายใต้กระบวนการโลกาภิวัตน์ที่ระบบเทคโนโลยีการสื่อสารมีประสิทธิภาพสูงและมีผลกระทบต่ออำนาจรัฐบาลแบบเก่าที่มีเหนือดินแดน ในสังคมที่มีการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารที่ซับซ้อน โลกาภิวัตน์จะทำให้รัฐไทยยังมีอำนาจในการควบคุมสื่อมวลชนและการรับรู้ของประชาชนดังเช่นที่ผ่านมาหรือไม่ หรือรัฐไทยจะยังคงมีอำนาจเหนือดินแดนและอาณาเขตอย่างที่เคยเป็นจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจเป็นอย่างมาก

2.3 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสาร

ระบบการสื่อสารการเมือง พิจารณาได้จากการไหลเวียนของสารสนเทศในระบบการเมือง ในฐานะทรัพยากรที่มีลักษณะคล้ายพลังงาน มีการขยายตัว มีการเติบโต และมีการเคลื่อนที่อย่างไม่หยุดยั้ง ซึ่งประชาชนแต่ละแห่งจะอยู่ภายใต้ขั้นตอนการพัฒนาของระบบการสื่อสารการเมืองที่ขยายตัวนั้นด้วย ซึ่งทฤษฎีการสื่อสารทางการเมืองสามารถนำมาอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองของสังคมการเมืองไทยในยุคที่มีการใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาเป็นเครื่องมือในการเคลื่อนไหวทางการเมืองและต่อรองกับอำนาจรัฐ การขยายตัวของระบบการสื่อสารสะท้อนให้เห็นภาพของสังคมปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

2.3.1 ทฤษฎีระบบการสื่อสารการเมืองในสังคมสารสนเทศ

ระบบการสื่อสารการเมืองในขั้นตอนของสังคมสารสนเทศ อาจเรียกได้อีกนัยหนึ่งว่า ขั้นตอนหลังอุตสาหกรรม (post industrial) หรือหลังยุคทันสมัย (post modernism) เป็นการพัฒนาการของรัฐที่มีความเจริญสูงสุด มีความเป็นปัจเจกชนนิยมสูง เนื่องจากประชาชนสามารถเข้าร่วมกิจกรรมการสื่อสารได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องรอคอยผู้กระจายสารสนเทศ ระบบการสื่อสารการเมืองในสังคมสารสนเทศนี้ ในสังคมจะเต็มไปด้วยเทคโนโลยีข่าวสารและสารสนเทศในฐานะที่เป็นปัจจัยการผลิตหลัก และสารสนเทศจะมีการไหลเวียนในสังคมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ผู้รับสารต้องพัฒนาสติปัญญาให้เท่าทันกับระบบสารสนเทศที่พัฒนาไม่หยุดยั้ง ผู้นำสังคมประเภทนี้จะต้องมีความรอบรู้ มองการณ์ไกล และก้าวทันข้อมูลสารสนเทศอยู่เสมอ (สุรพงษ์ โสธนเสถียร 2537, 185-190)

2.3.2 ทฤษฎีการรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy)

การรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) มีเป้าหมายเพื่อจะส่งเสริมการอ่านสื่อออก และเขียนสื่อได้ให้กับประชาชน โดยการ “อ่านสื่อออก” หมายถึงประชาชนสามารถสร้างความหมายในการอ่านและประเมิน วิเคราะห์ข่าวสารจากสื่อประเภทต่าง ๆ ได้ ขณะที่การ “เขียนสื่อได้” หมายถึง การที่ประชาชนมีความสามารถในการสื่อและแสดงออกเชิงข่าวสารข้อมูล ความคิดเห็น อารมณ์

ความรู้สึกลึกต่าง ๆ ผ่านสื่อหลายประเภทและรูปแบบ (Media literacy means ability to critically analyze and evaluate the media; and further, to have access to the media to express oneself, producing communication in variety of forms.) (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์)

แนวคิดนี้ยังมุ่งสร้างอำนาจให้กับผู้รับสาร เนื่องจากมองว่า การรับสารจากสื่อมวลชน กระแสหลักเพียงอย่างเดียวอาจไม่ทำให้ประชาชนได้ข้อมูลข่าวสารอย่างเพียงพอต่อการรับรู้เรื่องราวทางสังคมได้รอบด้าน เมื่อสังคมกว้างใหญ่และมีความซับซ้อนขึ้น สื่อมวลชนจึงทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชนในการคัดเลือกและนำเสนอข้อมูลข่าวสาร โดยเป็นผู้ตัดสินใจว่า สิ่งใดสำคัญหรือไม่สำคัญ สิ่งใดถูกหรือผิด ผู้รับจึงไม่มีประสบการณ์ตรง แต่เป็นประสบการณ์ผ่านตัวกลาง สื่อจึงมีความสำคัญมากในกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมของประชาชน ดังนั้น หากประชาชนปล่อยให้สื่อทำหน้าที่โดยไม่มีการตรวจสอบ สื่อก็อาจทำหน้าที่ตอบสนองของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือผลประโยชน์ใดผลประโยชน์หนึ่งอย่างเดียว ดังนั้น หากสังคมต้องการสื่อมวลชนที่ดี ก็ต้องมีความรู้เท่าทันสื่อมากยิ่งขึ้น (พรพาสสิริ กุหลาบและนิดา หมอยาคี, 2552)

2.4 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมสื่อมวลชน

สำหรับประเทศไทยที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดเป็นตัวกำหนดแนวทางในการบริหารประเทศก็ได้มีบทบัญญัติที่แสดงให้เห็นถึงการประกันสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนเอาไว้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังมีกฎหมาย พระราชบัญญัติต่างๆ ที่มีเนื้อหาในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพประชาชนในการแสดงความคิดเห็นและคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของปัจเจกบุคคลตามกฎหมาย รวมทั้งมีการให้อำนาจกับรัฐในการเข้าไปควบคุมดูแลการเสนอข่าวสารของสื่อมวลชนได้ด้วย โดยผู้ศึกษาเห็นว่าควรจะนำกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมสื่อมวลชนมาพิจารณาด้วย เนื่องจากเป็นเครื่องมือของรัฐที่ใช้ในการควบคุมสื่อมวลชน

2.4.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปี พ.ศ. 2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ถือได้ว่าเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ มีฐานะอยู่เหนือกว่ากฎหมายอื่นทั่วไป โดยรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ.2550 ได้มีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนและสื่อมวลชน ไว้ในหมวด 3 ส่วนที่ 7 ในรัฐธรรมนูญมีการระบุรายละเอียดเกี่ยวกับหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนในการเสนอข้อมูลข่าวสารให้แก่สาธารณชนได้รับทราบ โดยหน่วยงานของรัฐไม่สามารถใช้อำนาจเข้าไปแทรกแซงการทำงานตามวิชาชีพและจรรยาบรรณของสื่อมวลชนได้ แต่ทั้งนี้การนำเสนอข่าวสารดังกล่าวจะต้องไม่ขัดกับกฎหมายหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

ครรชนนี้ซึ่งเสรีภาพสื่อมวลชนไทยที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือกฎหมายทั้งปวง ซึ่งมีทั้งกฎหมายทั่วไป ซึ่งครอบคลุมทุกสื่อมวลชน และกฎหมายเฉพาะควบคุมสื่อมวลชนแต่ละประเภท ในส่วนกฎหมายทั่วไปนั้น กฎหมายรัฐธรรมนูญจะเป็นตัวชี้ภาพรวมของเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นได้ดี เนื่องจากรัฐธรรมนูญเป็นแม่บทแห่งกฎหมายทั้งปวง หากรัฐธรรมนูญได้ประกันสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นไว้โดยกว้างขวางปราศจากเงื่อนไข เช่น รัฐธรรมนูญปี 2492 และ 2517 กฎหมายที่จำกัดเสรีภาพดังกล่าวมีอาจนำมาใช้ได้ แต่ในรัฐธรรมนูญไทยไม่ว่าจะเป็นรัฐธรรมนูญปี 2511, 2489, 2519 หรือรัฐธรรมนูญปี 2521 ต่างกำหนดเสรีภาพโดยมีเงื่อนไขแห่งความมั่นคงของรัฐหรือความสงบเรียบร้อยทั้งสิ้น รัฐจึงออกกฎหมายอื่นมาควบคุมสื่อมวลชนได้ง่าย (เฉลิมพร อุ้นแก้ว, 2534)

2.4.2 พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499

การปกครองในระบอบประชาธิปไตยหลักการที่สำคัญประการหนึ่งก็คือสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยสิทธิ หมายถึง อำนาจที่ได้รับความคุ้มครองโดยกฎหมาย เสรีภาพ หมายถึง การที่เราสามารถทำอะไรได้ตามความปรารถนาโดยไม่ถูกก้ำกัย หรือแทรกแซงจากผู้อื่น ยกเว้นเสรีภาพจะต้องไม่ละเมิดกฎเกณฑ์ของกฎหมายที่เป็นข้อตกลงของสังคมกำหนดเอาไว้ เพราะฉะนั้นสิทธิและเสรีภาพเป็นของคู่กัน รัฐต้องให้สิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชน และเป็นสิ่งที่ระบบการปกครองประชาธิปไตยต้องทำให้เกิดขึ้น ซึ่งพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499 ก็ได้มีบทบัญญัติของกฎหมายที่มีลักษณะคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนเอาไว้เพื่อจะมีให้ผู้อื่นมาละเมิดได้ ในหมวดที่ 3 ฐานความผิดหมิ่นประมาท มาตรา 326 ถึงมาตรา 333 (เฉลิมพร อุ้นแก้ว, 2534)

2.4.3 พระราชบัญญัติประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2551

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยระบุเรื่องสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนเอาไว้อย่างชัดเจน ในมาตราที่ 39 ว่าบุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น แต่รัฐธรรมนูญก็ยังมีจำกัดเสรีภาพของสื่อมวลชนภายใต้เงื่อนไขแห่งความมั่นคงของรัฐและศีลธรรมอันดีของประชาชน ซึ่งเป็นการเปิดช่องให้กับรัฐเข้าไปแทรกแซงการทำงานของสื่อมวลชนได้ตามความในมาตรา 39 วรรคสองที่กล่าวไว้ว่า การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ เกียรติยศ ชื่อเสียง สิทธิในครอบครัวหรือความเป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันหรือระงับความเสื่อมทรามทางจิตใจหรือสุขภาพของประชาชน

รัฐจึงได้ตรากฎหมายที่มีลักษณะควบคุมสื่อมวลชนประเภทโทรทัศน์เป็นการเฉพาะขึ้นมา ก็คือพระราชบัญญัติประกอบกิจการกระจายเสียงวิทยุและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2551 ที่ได้บัญญัติให้อำนาจรัฐใน มาตรา 37 ในการไปควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของสื่อมวลชนประเภทโทรทัศน์ โดยให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถสั่งปิดรายการโทรทัศน์ได้ด้วยวาจา หากเห็นว่ารายการดังกล่าวละเมิดต่อบทบัญญัติแห่งกฎหมายหรือเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐ นอกจากนี้ยังมีอำนาจในการระงับใบอนุญาตหรือสัมปทานการประกอบกิจการโทรทัศน์ของผู้ประกอบการได้

2.4.4 พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ.2551

พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2551 เป็นกฎหมายที่ร่างขึ้นมาเพื่อใช้ควบคุมการสื่อสารบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ที่ปัจจุบันมีผู้ใช้งานเป็นจำนวนมาก การที่ประชาชนใช้พื้นที่บนอินเทอร์เน็ตเพื่อสื่อสารเรื่องที่ตนเองสนใจ รวมถึงมีการแลกเปลี่ยนและปรับปรุงเนื้อหาข่าวสาร จึงเปลี่ยนรูปแบบของการสื่อสารผ่านคอมพิวเตอร์ จากเดิมที่เป็นการสื่อสารจากหนึ่งสู่หนึ่ง (One-to-one communication) เปลี่ยนเป็นคน ๆ หนึ่งสามารถสื่อสารสู่คนจำนวนมาก (one-to-many communication) และยังสามารถขยายจากผู้ส่งเพียงคนเดียว เป็นการสื่อสารที่มีผู้ส่งสารมากกว่าหนึ่งคนที่สื่อสารไปสู่ผู้รับ (many-to-many communication) (พรรยา สิริ กุหลาบและนิดา หมอยาคี, 2552)

ดังนั้นรัฐจึงจำเป็นต้องมีเครื่องมือสำหรับใช้ในการควบคุมการสื่อสารรูปแบบใหม่ของประชาชนที่ได้สร้างมิติใหม่ให้กับการสื่อสารอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนจากสื่อมวลชนแบบดั้งเดิม และเป็นการเพิ่มศักยภาพให้ประชาชนสามารถเข้าถึงสื่อ ผลิตเนื้อหาและสื่อสารไปยังมวลชน พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2551 มาตรา 14 และ 15 ได้ให้อำนาจแก่รัฐในการดำเนินการแก่ผู้นำเข้าข้อมูลหรือผู้ดูแลระบบที่ปล่อยให้ข้อมูลทีละเมิดต่อความมั่นคงของรัฐหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

2.5 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง การควบคุมสื่อมวลชนประเภทโทรทัศน์ของประเทศไทยภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ หลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2550 ถึงการเลือกตั้งทั่วไป 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 ผู้ศึกษาได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการอ้างอิงงานวิจัย ดังนี้

ฉิมเอกองค์การ สารศิริวงศ์ (2540) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการควบคุมและแทรกแซงการทำหน้าที่ทางการเมืองของสื่อวิทยุและโทรทัศน์ เป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้วิทยุและโทรทัศน์ไม่อาจทำหน้าที่ทางการเมืองในฐานะสื่อมวลชนได้อย่างเต็มที่อย่างที่ควรจะเป็น แม้ประเทศไทยจะยึดถือ

แนวทางการพัฒนาการเมืองแบบประชาธิปไตย และหลักการว่าด้วยสิทธิในการรับรู้ข่าวสารและการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นของประชาชนและเสรีภาพของสื่อมวลชนเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย แต่บ่อยครั้งที่หลักการต่างๆ เหล่านี้ถูกละเมิดโดยรัฐบาลหรือองค์กรของรัฐบาลอื่นๆ ที่มีอำนาจควบคุมวิทยุและโทรทัศน์ โดยเฉพาะในยามที่ประเทศถูกปกครองโดยรัฐบาลทหารเท่านั้น ที่สื่อวิทยุและโทรทัศน์ถูกควบคุมอย่างเข้มงวด แม้ในยามที่มีรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งก็มีความพยายามที่จะควบคุมหรือแทรกแซงวิทยุและโทรทัศน์ ทั้งนี้เพราะกระบวนการสื่อสารทางการเมืองของวิทยุและโทรทัศน์ เป็นเครื่องมืออันสำคัญในการกำหนดวาระสาร (Agenda Setting) ที่สามารถโน้มน้าวความคิดของสังคมให้คล้อยตามและก่อให้เกิดสาธารณมติได้ในระดับหนึ่ง ดังนั้น การควบคุมสื่อวิทยุและโทรทัศน์ในด้านหนึ่ง จึงหมายถึงความพยายามควบคุมความคิดของคนในสังคมไม่ให้เป็นปฏิปักษ์ต่อผู้ปกครอง

ศุภณัฐ แฉงมบูรณ์ (2542) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างช่องทางการสื่อสารกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในจังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า โทรทัศน์เป็นช่องทางการสื่อสารที่ประชาชนเลือกติดตามข่าวสารมากที่สุด และประชาชนในเขตจังหวัดเชียงใหม่ไม่เชื่อถือช่องทางการสื่อสารใดมากเป็นพิเศษ

กาญจน์ คล้ายแก้ว (2543) ได้ศึกษาถึงเสรีภาพของสื่อมวลชนที่มักถูกควบคุมหรือจำกัดจากรัฐ และทำให้ทราบถึงมูลเหตุจูงใจถึงความพยายามที่จะเข้ามาจำกัดเสรีภาพของสื่อมวลชน โดยเฉพาะสื่อมวลชนแขนงวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ รวมถึงทราบแนวโน้มปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสื่อมวลชนว่าจะเป็นไปได้ในลักษณะใด โดยศึกษาจากเอกสารรูปแบบต่างๆ อาทิ เอกสารทางราชการ งานวิจัยเกี่ยวกับสื่อมวลชน งานเขียนของบุคคลในแวดวงสื่อมวลชน และบทความข่าวสารเหตุการณ์ทั้งในอดีตและปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเสรีภาพของสื่อมวลชน โดยเฉพาะเรื่องการเสนอข่าวของสื่อมวลชนประเภทสื่อวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ จากผลการศึกษาทำให้ทราบว่าที่ผ่านมาสื่อวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์นั้นถูกจำกัดเสรีภาพมาโดยตลอด เนื่องมาจากรัฐมีกรรมสิทธิ์เหนือสื่อ แต่ปัจจุบันมีการเคลื่อนไหวเพื่อให้ได้มาซึ่งอิสระและเสรีภาพของสื่อมวลชน ซึ่งมีการกำหนดแนวทางและรูปแบบที่เหมาะสมเพื่อการปฏิบัติต่อไป

พิทยา ว่องกุล (อ้างถึงใน อดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์, 2543) เห็นว่าความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างสังคมและเศรษฐกิจทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติส่งผลต่อการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน ในบริบทระหว่างประเทศ การขยายตัวของยุคจักรวรรดินิยมการสื่อสาร (media imperialism) หรือจักรวรรดินิยมวัฒนธรรม (culture imperialism) ทำให้สื่อใหญ่หรือเทคโนโลยีไร้พรมแดนจากประเทศที่มีอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สามารถเผยแพร่เนื้อหาที่นำไปสู่การสร้างวาทกรรม การ “บงการหรือบังคับ” ทางเศรษฐกิจและการเมืองแก่ประเทศ

กำลังพัฒนาหรือประเทศโลกที่สามได้ โดยการบิดเบือน เลือกสรรโดยลำเอียง ปกปิดข่าวสารที่มีผลกระทบต่อสาธารณชน หรือไม่นำเสนอข้อมูลข่าวสารที่มีผลกระทบต่อสาธารณชน ที่อาจนำไปสู่จุดขัดแย้ง ทั้งนี้ สื่อไร้คุณภาพหรือสติปัญญาขาดความรับผิดชอบหรือจริยธรรมในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร ทำให้ตกเป็นเหยื่อทางความคิดหรือเครื่องมือของจักรวรรดินิยมการสื่อสารโลก

อมราลักษณ์ ขลายนเคช (2550) พบว่ารัฐใช้สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือในการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างภาพลักษณ์ทางบวก เพราะตระหนักว่าสื่อมีอิทธิพลต่อประชาชนอย่างกว้างขวาง รัฐต้องป้องกันไม่ให้สื่อทำหน้าที่ตรวจสอบรัฐบาลและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านลบออกไป เพื่อรักษาฐานอำนาจทางการเมือง จึงพยายามที่จะแทรกแซงและควบคุมหนังสือพิมพ์ในทุกระดับ ซึ่งในแต่ละระดับนั้น จะมีปัจจัยที่แตกต่างกันไปตามระดับ ดังนี้ ระดับผู้บริหาร หรือบรรณาธิการ ได้แก่ ความสนิทสนมและความสัมพันธ์ส่วนตัว ความเป็นเจ้าของสื่อและผู้ถือหุ้น กลไกจากหน่วยงานรัฐ การฟ้องร้อง และวัฒนธรรมองค์กร ระดับปฏิบัติการ ได้แก่ ความนิยมชมชอบส่วนตัว ความรู้สึกหวาดกลัวของแหล่งข่าว การขอร้อง การเสียดสีและการต่อว่า การดูค่าและการข่มขู่ การตัดสินใจของกองบรรณาธิการ และจุดยืนขององค์กร และในส่วนฝ่ายโฆษณา ได้แก่ การขู่ถอด การถอดถอน การลดปริมาณโฆษณา และการตรวจสอบสินค้าที่ลงโฆษณา หรือแหล่งเงินทุน นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลต่อการแทรกแซงและการควบคุมหนังสือพิมพ์ ได้แก่ กระแสสังคม

วิชุดา ดิ่งค้อย (2551) ได้ศึกษาถึงวิธีการเข้าถึงข่าวสารทางการเมืองของและปัญหาอุปสรรคในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ภายใต้กฎอัยการศึก ผลการศึกษาปรากฏว่าประชาชนติดตามข่าวสารทางการเมืองในช่วงประกาศกฎอัยการศึกจากสื่อประเภทโทรทัศน์มากที่สุด แต่ประชาชนก็เห็นว่าไม่มีสื่อประเภทใดที่มีความเป็นกลางและน่าเชื่อถือมากที่สุด ปัญหาและอุปสรรคในการเข้าถึงข่าวสารทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ก็คือการควบคุมและครอบงำสื่อมวลชนโดยรัฐบาล สื่อมวลชนขาดสิทธิและเสรีภาพในการนำเสนอข่าวสารทางการเมือง และประชาชนถูกปิดกั้นในการเข้าถึงข่าวสารทางการเมือง ส่วนแนวทางการแก้ไขปัญหาก็คือสื่อมวลชนควรจะเสนอข่าวสารการเมืองที่เป็นความจริง ไม่บิดเบือน ไม่ถูกครอบงำจากรัฐบาล มีความเป็นกลางและความน่าเชื่อถือ ประชาชนควรมีสิทธิและเสรีภาพในการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง มีส่วนร่วมทางการเมืองและแสดงความคิดเห็นทางการเมืองมากขึ้น และการเมืองไทยไม่ควรที่จะเกิดการรัฐประหารขึ้นอีกเพื่อประชาธิปไตยที่เข้มแข็งและการพัฒนาการทางการเมืองต่อไป